

ביאורים

"גדול כבוד הבריות שדוחה את לא-תעשה שבתורה" [ברכות יט:]. כך אומרת הגמרא, ומיד שואלת - הכיצד ייתכן שמשום כבוד הבריות נתיר איסורי דאורייתא?! הרי כלל בידנו שהיכן שיש פגיעה באיסור תורה, לא מתחשבים בכבודו של אף אדם, אפילו אדם חשוב! עונה הגמרא - 'לא תעשה שבתורה' הכוונה לפסוק "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" [דברים יז, יא], ממנו נלמד החיוב לשמוע אל דברי החכמים, כלומר, מצוות ואיסורי דרבנן. הגמרא ממשיכה ומקשה - וכי זה לא דאורייתא? הרי זה רק איסור דרבנן! ועונה - 'כל מיילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור'. הכרנו אתמול את הציווי 'אחרי רבים להטות', ממנו נלמד חיוב השמיעה לחכמים. מדוע אם כן נצרך הציווי 'לא תסור'?

חז"ל, לאורך הדורות, פעלו בשני מישורים. האחד - ביאור דיני התורה, להבין מתוך התורה שבכתב את ההלכה על כל פרטיה. השני - גזרות ותקנות, שנקבעו על פי אומדנם, בשל מגוון סיבות ושיקולים. 'אחרי רבים להטות' מתייחס אך ורק להכרעה בביאור דברי דיני התורה, כיוון שחיוב זה בא לפתור את בעיית ריבוי ההסברים בדברי התורה.

את החיוב לשמוע לתקנות ולגזרות של חכמים הסמיכו חז"ל, כלומר מצאו רמז בתורה וחיקו על ידו את דבריהם, לפסוק "לא תסור" העוסק בחיוב לשמוע לדברי הסנהדרין, בתקנותיהם ובפרשנותם לדברי התורה.

יוצא אפוא שהציווי 'לא תסור', הוא המחייב אותנו לשמוע אל תקנות החכמים שבכל דור ודור. רבנן אסמכינהו על 'לא תסור' את תקנות החכמים, ובכך הורו לנו לראות בהם את הסנהדרין הגדולה שישבה בירושלים.

העיסק בחובת השמיעה לחכמי ישראל, מביא אותנו לברר את היחס הנכון בינם ובין הנביאים, ההנהגה הרוחנית הנוספת שעמדה לעם ישראל עד תחילת ימי בית שני. 'חכם עדיף מנביא' אומרים חז"ל. הטעם, לפי ה"ן, הוא מפני שתפקיד הנביא, הוא להוות צינור לדבר ה' באופן מוחלט. אין שום מקום לשכלו ולהבנתו בדברי הנבואה. הוא יוכל, אם ירצה, להציע את פירושו, אך זה בפירוש יהיה מנותק מהנבואה עצמה. חכמי התורה לעומת זאת, לומדים את התורה עם שכלם הם. כך מותר להם, וזה גם מה שנדרש מהם. הם צריכים ללמוד, לחקור, ולהבין את התורה על ידי יכולותיהם השכליות, ושיקול דעתם הוא שעומד להם בפסיקת ההלכה. אין אנו מתעלמים מכך שיייתכן והחכם יטעה, אך אין זה משנה דבר לגבינו. החכם עושה את שמוטל עליו, ואנו, מצווים לשמוע לו.

כך נהג ר' יהושע, אחד מגדולי הדור בעצמו, כאשר רבן גמליאל ובית דינו פסקו והכריעו שיום כיפור חל יום אחד מאוחר יותר.

הרחבות

• תפקיד הנביא בישראל

שְׁאִין כַּח בְּנֵי־אֱלֹהִים רַק שְׂגִיד מַה שְׁשָׁמַע. "כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך: נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעון" [דברים יח, יד-טז]. מפשט הפסוקים ניתן להבין, שהנביא בא למלא ב'היתר' את תפקיד המעוננים והקוסמים, כעולה מדברי הר"ן בהמשך. יש מהפרשנים שדיברו על הבדל איכותי בין ידיעת המעוננים והקוסמים לידיעת הנביא: הראשונים עלולים לטעות, מפני שידיעתם תלויה בטבע, שלפעמים משתנה בגלל סיבות רוחניות. לעומת זאת, ידיעת הנביא מגיעה מהקב"ה שלמעלה מן הטבע, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם (עיין בדברי רבנו בחיי והספורנו שם).

אך רבי שמשון רפאל הירש ביאר שתפקיד הנביא אינו גלגול לנו את מה שנותר מאיתנו: "תכלית הנביאים איננה למלא בישראל את מקום המעוננים והקוסמים של הגוים... הוא לא בא לספק את ציון האדם להשיג ידיעה שנמנעה ממנו; ה' לא שלח את נביאו כדי שישמע מפיו מה שאנחנו רוצים לדעת, אלא הנביא נשלח כדי לומר לנו את מה שה' רוצה שנדענו. הנביא איננו שלוחנו אלא הוא שליח ה', ולא נאמר בפסוק שלנו "אותו תשאלו" אלא "אליו תשמעון". ה' משתמש בנביא לצורך הגשמת מטרותיו בנו" [דברים שם].

שאלות לדין

מדוע לא ניתן ללמוד את החיוב לשמוע לביאורי החכמים בתורה מהלאו של "לא תסור"?
אומנם לחכם תמיד צריך לשמוע, אך הוא יכול לומר דבר שאיננו אמת. מדוע זה עדיף מנביא שכל דבריו וודאי אמת?

וְאִם תִּשְׁאַל וְתֹאמַר: אִם כֵּן, שְׂמָה שְׂנַצְטוּיֵנוּ לְשִׁמְעָה לְדַבְרֵי הַחֲכָמִים הוּא מִ"אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת", הִיא אָמְרוּ בְּ"בְרֻכּוֹת" (יט ב): "גְּדוּל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׂדוּחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שְׂבִתוֹרָה, תִּרְגְּמָהּ רַב בַּר שֶׁבָא קָמִיה דְּרַב כְּהֵנָּה: בְּלֹא ד'לֹא תִסּוֹר", אַחֲיוֹ עֲלֶיהָ בְּמַעֲרָבָא: "לֹא תִסּוֹר" לֹא דְאוּרִייתָא הוּא, אָמַר לְהוּ רַב כְּהֵנָּה: גְּבַר רַבָּה אָמַר מִיִּלְתָּא לֹא תַחֲיוּ עֲלֶיהָ - כָּל אֲסַמְכְתָּא דְרַבְנָן אֲלֹא ד'לֹא תִסּוֹר אֲסַמְכִינְהוּ, וּמִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׂרוּ רַבְנָן. נִרְאֶה מִזֶּה שְׂמָה שְׂנַתְחִיבְנוּ לְשִׁמְעָה דְבְרֵי חֲכָמִים הוּא מִ"לֹא תִסּוֹר", וּלְפִי מַה שְׂאֲמַרְנוּ הִיָּה לָהֶם לֹאמַר מִ"אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת".

וְהַתְּשׁוּבָה בְּזֶה: שְׂנַצְטוּיֵנוּ לְשִׁמְעָה לְדַבְרֵי סְנֵהֲדְרִין מִשְׁנֵי דְבָרִים - הָאֶחָד: מַמָּה שְׂיִבְאָרוּ בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, וְהַשֵּׁנִי: מִכָּל גְּדַר וְתַקְנָה שְׂיַעֲשׂוּ. וְלַחֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם נִצְטוּיֵנוּ לְשִׁמְעָה מַמָּה שְׂיִבְאָרוּ בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, וְזֶהוּ נִכְלַל בְּאֶמְרוֹ: "אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת", אֶךְ מִהֲגִדְרִים וְהַתְּקַנּוֹת שְׂיַעֲשׂוּ לֹא נִצְטוּיֵנוּ בָּהֶם מִ"אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת", שְׂזָה לֹא יִכְלַל רַק שְׂנִלֵּךְ בְּבִאּוֹר מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה אַחַר הָרַב, וְלֹא יִכְנָסוּ בְּכָלֵל הַזֶּה גְּדָרִים וְסִיגִים כָּלֵל, אֲבָל הַסְּמִיכּוּם אֶל "לֹא תִסּוֹר" - שְׂכַמוּ שְׂנַתְנָן זֶה הַכַּח לְסְנֵהֲדְרִין, לְהִיּוֹתֵם מוֹרֵי הַתּוֹרָה וְגְדוּלְיָהּ, כִּף רֹאֵי שְׂיִנְתָּן לְכָל גְּדוּלֵי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִרְךָ הָאֲסַמְכְתָּא, וּמִן הַטַּעַם הַזֶּה יִחְסוּ הַגְּדָרִים וְהַתְּקַנּוֹת אֶל "לֹא תִסּוֹר", אֶךְ בְּבִאּוֹר מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה יְהִיֶה הַחֲיוּב לְשִׁמְעָה דְבָרֵיהֶם מִ"אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת".

אֲבָל מַה שְׂאֲמַרו שְׂהַמְקוּם גּוֹרֵם, הוּא לְדוֹן בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת, וְכַמוֹ שְׂנַתְבְּאָר בְּפָרֶק קָמָא ד'עֲבוּדָה זָרָה", לֹא מִבְּאוּרֵי הַתּוֹרָה, שְׂזָה נְמָסַר לְכָל חֲכָם וְחֲכָם שְׂיִבְאָר הַדְּבָר בְּדַעְתּוֹ. וְהֵן שְׂיִאֲמַר אָמְתָּ אוֹ לֹא יִאֲמַרְהוּ, הַדְּבָר נְמָסַר לְשִׁקוּל הַדַּעַת, כְּמוֹ שְׂנַהַג רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עִם רַבֵּן גְּמַלְיָא (ר"ה כה א), שְׂבָא אֶצְלוּ בְּמַקְלוֹ וּבְמַעוֹתָיו בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שְׂחַל לְהִיּוֹת בְּחֻשְׁבוֹנוֹ. וְזֶהוּ שְׂאֲמַרו בְּפָרֶק קָמָא ד'בָּבָא בְּתָרָא" (יב א): "אָמַר אָמִימַר: חֲכָם עֲדִיף מִנְּבִיא, שְׂנִאֲמַר: וְנְבִיא לְבַב חֲכָמָה, מִי נִתְלָה בְּמִי, הוּי אֹמְרַ: קִטְן נִתְלָה בְּגְדוּל, וְהוּא מִן הַטַּעַם הַזֶּה - שְׂאִין כַּח בְּנֵי־אֱלֹהִים רַק שְׂיִגִיד מַה שְׂשָׁמַע, לֹא שְׂיִוְסִיף דְבָר מְלַבּוֹ, וְאִם יִאֲמַר הָאֲמַת מְצוּהָ לְשִׁמְעָה לוֹ, וְאִם יִאֲמַר הַפְּךָ מְצוּהָ לְהִרְגוֹ, אֶךְ הַחֲכָם - הֵן שְׂיִאֲמַר אָמְתָּ אוֹ לֹא יִאֲמַר מְצוּהָ לְשִׁמְעָה לוֹ.

תִּרְגְּמָה - פִּירֵשׁ. בְּלֹא ד'לֹא תִסּוֹר - כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דוּחָה רַק אֶת לֹא זֶה. אַחֲיוֹ עֲלֶיהָ בְּמַעֲרָבָא - שְׂחַקוּ (לְגַלְגּוֹ) עַל דְּבָרֵיו בֶּאֱרַץ יִשְׂרָאֵל. לֹא דְאוּרִייתָא הוּא - בְּתַמִּיחָה, וְכִי אִינוּ מִהַתּוֹרָה וּבַמָּה הוּא קַל מִשְׂאֵר הַלְאוּוִין. בְּנִרְאָ רַבָּה וְכו' - אָדָם גְּדוּל אֲמַר דְּבַר אֵל תְּלַגְלַגּוּ עֲלָיו. אֶת כָּל דִּינֵי דְרַבְנָן הַסְּמִיכוּ חֲכָמִים עַל לֹא זֶה. שְׂרוּ - הַתִּירוּ. אֲסַמְכְתָּא - סַמַּךְ וּדְמִיּוֹן לְכּוּחַם שֶׁל הַסְּנֵהֲדְרִין. שְׂהַמְקוּם גּוֹרֵם - שְׂסַמְכוּת הַסְּנֵהֲדְרִין הִיא רַק בְּשַׁעָה שֶׁהֵם בְּמַקּוּמָם שְׂבַהַר הַבַּיִת. שְׂיִאֲמַר אָמְתָּ - שִׁיכוּן לְאִמְתָּ. מִי נִתְלָה בְּמִי - מִי מְדוּמָה בְּפִסּוּק לְמִי.

